

Lyft de ungas läsning

– ta in skönlitteraturen i klassrummet

Barn och unga läser allt mindre. En sorglig utveckling, men framför allt ett hot mot demokratin. Det menar läraren och författaren Karin Herlitz, som skrivit boken Skönlitteratur i undervisningen, där hon lyfter skönlitteraturen och vikten av att läsa tillsammans.

TEXT EVA-LOTTA SIGURDH ILLUSTRATION LINDA KARLSSON

I PISA-undersökningen 2018 visar det sig att svenska ungdomar är de som är mest negativa till läsning i samtliga OECD-länder. Endast drygt hälften av alla 15-åringar läser om de måste och många som kommer till gymnasiet berättar att de aldrig har läst en hel bok.

– Det är sorgligt av flera anledningar, men främst för att det är ett hot mot demokratin, säger Karin Herlitz, som arbetat som svenska- och engelskalärare i 20 år, först på grundskolan och nu på gymnasiet.

Hon syftar främst på ordförrådet, där en undersökning gjord av professor Mats Myhrberg vid Specialpedagogiska institutionen på Stockholms universitet visar att icke-läsande tonåringar har ett ordförråd på 15 000–17 000 ord, jämfört med 50 000–70 000 ord för dem som läst sedan de var små.

– För att klara ett dagligt liv och vara en aktiv samhällsmedborgare, till exempel kunna läsa dagstidningar, så krävs ett ordförråd på runt 50 000 ord, berättar hon.

Idel dystra siffror, alltså, särskilt som den digitala snuttifieringen fått många unga att tro att de är aktiva läsare bara genom att scrolla igenom en chatt eller bläddra i en bok, kommenterar hon den nedslående statistiken – men tillägger uppmuntrande:

– Det finns lösningar! Det kräver bara att man, inte minst skolan, förstår vidden av läsningens betydelse i samtliga skolämnen samt förstår vilka mekanismer som på riktigt fungerar för att kunna vända den här trenden.

AVGÖRANDE NYCKLAR

Lutad mot forskning och vis av egen 20-årig lärarerfarenhet och ständig fortbildning har Karin hittat två avgörande nycklar som ligger till grund för den metodik som hon nu själv har utvecklat och presenterar i sin nyutgivna bok *Skönlitteratur i undervisningen* - att läsa tillsammans i klassrummet och att

framförallt läsa skönlitteratur. Men vi återkommer till det sistnämnda. Först om den gemensamma läsningen:

– I klassrummet blir läsningen en gemensam och förenande aktivitet där vi kan utnyttja gruppens olika upplevelser och erfarenheter av det lästa. Jag är övertygad om att det är bästa sättet att väcka läslusten hos dem som annars inte läser – ja, faktiskt enda sättet att över huvud taget få med sig alla. Att ge ett beting att läsa hemma – som tyvärr fortfarande är alltför vanligt i skolan – fungerar helt enkelt inte för den som aldrig tidigare läst.

Även vana läsare gynnas av att läsa och arbeta med böcker tillsammans framhåller Karin.

– Det är först när vi vet hur en bok landar hos andra som vi förstår hur den landar hos oss själva och varför.

En förutsättning är förstås att alla läser samma bok, att boken är medvetet vald och att det finns en väldigt tydlig struktur för hur man arbetar med boken under hela läsprojektets gång – men även att basen för läsningen är just skönlitteratur, framhåller Karin.

– I skönlitteraturen ryms ju hela världen. Därför är det så lätt att få in allt. Du kan jobba med en mängd olika teman utifrån en roman, som alltifrån en viss tidsepok eller historisk händelse till mer allmänmänskliga eller personliga teman som rasism eller jämställdhet – oavsett skolämne.

Några typexempel är Anne Franks dagbok och Per-Anders Fogelströms Mina drömmars stad. Det är litteratur som ofta associeras till ”klassiker” och därför främst används i undervisningen i svenska, men som fungerar minst lika bra i exempelvis historia, samhällskunskap eller religion, menar Karin. Anledningen är att skönlitteraturen bidrar till en bredare världsbild och djupare förståelse än om man bara läser om exempelvis andra världskriget eller industriella revolutionen.

ATT INKLUDERA I LÄSPROJEKT

Oavsett skolämne är det oerhört viktigt att starta upp läsprojektet på rätt sätt, poängterar hon och berättar hur hon själv arbetar utifrån sin metod.

– Jag börjar alltid med en inledande uppgift innan läsningen påbörjas, där syftet är att leda in till läsningen och skapa förväntan. Det kan vara att diskutera ifall det någonsin är rätt att döda en annan människa, inför att läsa Hjalmar Söderbergs Doktor Glas.

Karin motiverar exemplet med att i sådana diskussioner kan alla delta, även om man aldrig hört talas om författaren eller boken.

– För om du börjar i andra änden och pratar en massa fakta först så riskerar du att snabbt tappa de läsovana – både för att de förlorar intresset, men också för att de redan i början av projektet bekräftas i sitt utanförskap på läsområdet, ett utanförskap som de allra flesta redan sedan länge varit väldigt medvetna om.

Efter detta påbörjas den gemensamma läsningen i klassrummet, där Karin löpande stoppar eleverna för att först säkerställa att alla kommit igång och sedan att de hänger med hela vägen. Oftast använder hon modellen ”think, pair, share”, som innebär att var och en först tänker och formulerar sina tankar enskilt, sedan delar med sig med en klasskamrat och slutligen lyfts tankarna i hela gruppen. Det kan vara frågor som: Vad har hänt? Vilka karaktärer har du mött? Vad tror du kommer hända sedan?

– En viktig funktion med dessa stopp är att få de som läser lite långsammare att bli nyfikna och snabbt läsa i kapp eller annars ha möjlighet att ändå kunna hoppa på från den sida i boken där de andra är, förklarar Karin.

KAMRATLÄSNING

Varje lektionspass består av en del läsning, en del övningar och diskussioner, kombinerat med att alla kontinuerligt skriver läslogg. För att även möta de riktigt snabba läsarna finns därför alltid någonting meningsfullt att göra i väntan på att de flesta nått dagens beting.

Till varje enskild uppgift arbetar Karin också alltid fram ett kamratresponsformulär, där eleverna efter att ha svarat på frågorna själva sedan får läsa varandras svar – något som är mycket effektivt och uppskattat, enligt Karin.

– Ju mer de läser varandras texter, desto mer utvecklar de sitt eget skrivande. Det tycker inte bara jag utan också eleverna själva, visar varje utvärdering.

Hela läsprojektet avslutar hon med en större muntlig eller skriftlig slutuppgift, som alltid presenterats i början av projektet. Däremot kan lektionsövningarna och diskussionerna fram till dess variera utifrån valt tema eller gruppens behov.

– Ibland har jag ett tydlig litterärt tema eftersom jag undervisar i svenska, men ibland är det mer allmängiltigt som ”identitetsskapande” eller ”etik och moral”.

Fördelarna med att bli en aktiv läsare, där speciellt skönlitteraturen ger så många ingångar och möjligheter är så oerhört många, sammanfattar Karin sitt brinnande engagemang. Förutom att det är en demokratifråga och stärker självkänslan så är god läsförståelse också en grundförutsättning för att kunna få godkänt betyg i de flesta skolämnena, visar en studie av Socialstyrelsen (SOU 2010:97).

Därför är läsningen framför allt skolans ansvar, menar Karin, men hon betonar också att arbetet självklart underlättas av att läsvanan finns med hemifrån sedan tidig ålder.

Så, vad har du då för tips till föräldrar för att uppmuntra barnen till mer läsning?

– Läs tillsammans med ditt barn och introducera läsningen tidigt! Fortsätt sedan gärna med högläsning långt efter att barnet kan läsa själv. Det skapar gemenskap och positiva associationer till läsning långt upp i åldrarna. Läs sedan gärna samma bok som ditt barn även när det blir äldre, så att ni kan diskutera den tillsammans. Särskilt ungdomsböcker berättar ofta om sådant som berör och ligger barnet nära, så det ger också möjlighet till att komma ditt barn närmare i en ålder då många frigör sig och du som förälder upplever en ökad distans. <<